

RECENZE

M. Schätz:

Historie výuky chemie. Osobnosti a události

Vydavatelství VŠCHT Praha, Praha 2002. Stran 295, obrázků 193, náklad a cena neuvedeny.

U příležitosti půlstoletí své existence pod názvem Vysoká škola chemicko-technologická v Praze vydala tato škola ve svém vydavatelství publikaci v podstatě o historii výuky technické chemie v Praze. Hlavní titul knihy je nepřesný, v knize není pojednáno o výuce chemie na jiných vysokých školách a universitách v českých zemích. To je však detail.

Knihy podává výklad o více než dvoustoleté historii výuky technické chemie v Praze. Jména profesorů přednášejících chemii na pražské technice v 1. polovině 19. století (K. A. Neumann, J. J. Steinmann, F. X. M. Zippe, K. N. Balling) jsou známa jen odborníkům z historie české chemie, dnešnímu čtenáři už nic neřeknou. Málo se ví, ale v recenzované knize je to zaznamenáno, že studium na pražské polytechnice v té době bylo rozděleno na chemické a matematické (v něm bylo studium mechaniky a stavebnictví), přičemž postupem doby byla chemie zatlačována do pozadí. V polovině 19. století se však poměry změnila a chemie se stala rovnocenným partnerem. Vedle přednášek ze všeobecné chemie a chemické technologie se objevily i přednášky z analytické chemie.

V kapitole O český charakter pražské polytechniky je uvedeno schéma výuky chemie, které uplatňoval prof. Balling, jenž ji přednášel v 50. a 60. letech ve třech blocích: jako všeobecnou chemii, analytickou chemii a zkoušení dmuchavkou a konečně technickou chemii. I když byla pražská technika Královským českým polytechnickým zemským ústavem, němčina zůstávala vyučovacím jazykem. Polytechnika měla tehdy 4 samostatné odbory, mezi nimi technické lučby – pro ně byl stanoven pevný studijní plán na 4 roky, který je v knize popsán. Výuka chemie na samostatné české polytechnice je spojena už se známějšími jmény (F. Štolba, V. Šafařík, K. Preis, B. Rayman, A. Bělohoubek).

Další část knihy je členěna podle chemických oborů přednášených na pražské technice ve 20. století. Mezi profesory anorganiky, organiky a analytiky je pojednáno o E. Votočkoví, R. Lukešovi, F. Petřů, J. Hanušovi, V. Hovorkovi, R. Hecovi a F. Čútovi, z oboru fyzikální chemie pouze o F. Waldovi, u metalurgické chemie jsou uvedeni J. Dušánek, O. Quadrát a J. Koritta, z barvářů J. Schneider a V. Křepelka, z technologů potravin J. Šatava, K. Anderlík, V. Kohn, J. Bulf a J. Lukas, z anorganických technologů J. Milbauer a A. Regner, dále tři silikátníci (J. Burian, R. Bárta a J. Staněk), tři organičtí technologové (C. Krauz, F. Šorm a V. Ettl), řada technologů paliv, vody a energetiky (F. Schulz, S. Landa, J. Mostecký, J. Hamáčková, M. Kohout, V. Maděra, F. Karas a R. Riedl), dva technologové polymerů (O. Wichterle a I. Franta), celá plejáda technologů potravin a konečně i přednášející matematiky, fyziky a chemického inženýrství (J. Bílek, E. Slavíček, H. Steidl a G. L. Standart). Čtenáři ať sami posoudí, zda výběr profesorů v knize uvedených, o nichž je pojednáno, je správný či tendenční. Škoda, že v knize nejsou hodnoceni docenti a asistenti, kteří mnohdy nesou tíži výuky. Např. pouze v jediné větě jsou

zmíněni docenti Hála, Erdős a Reiser, jejichž zásluhy o kvalitní výuku fyzikální chemie jsou nepopíratelné. Příkladem podobného typu bych mohl uvést povícero.

V textové příloze recenzované knihy jsou studijní rozvrhy pro školní roky 1913/1914 a 1926/1927. Škoda, že podobný rozvrh není z novější doby, zejména z období existence VŠCHT. Podobně postrádám přehled posluchačů, absolventů a aspirantů za léta 1974 až 2000. V letech do sametové revoluce byla výuka ovlivněna politickými poměry: ze školy museli odejít výborní odborníci a pedagogové, příkladem budiž namátkou prof. Wichterle či docenti Hála, Erdős a další jiní. O této záležitosti je v knize téměř pomlčeno. Úroveň znalostí absolventů VŠCHT od 70. let kolísala, spíše se snižovala, což bylo dáno pokynem stranických orgánů snížit požadavky na studenty u zkoušek. Tomuto pokynu bohužel vedoucí kateder povětšinou podlehli.

Více než pětinu knihy tvoří obrazová příloha, jíž je galerie osobností, žánrové snímky, budovy a laboratoře, historické dokumenty aj. Podává pestrý obraz o historii školy.

Souhrnně konstatuji, že výpravná a po grafické stránce výborně udělaná kniha je pro VŠCHT především reprezentativním dílem. Dobře je zpracována stará historie. Pojmouti historii výuky chemie přes oslavné medailonky profesorů, které tvoří jádro knihy, je jistě možné, dovedu si však představit i jiný způsob podání.

I přes kritické výhrady doporučuji knihu čtenářům, hlavně žijícím absolventům VŠCHT. Vráť se s ní do let mladosti, na kterou skoro každý rád vzpomíná.

J. Jindra

Wolfgang A. Herrmann (Ed.):

Synthetic Methods of Organometallic and Inorganic Chemistry. Volume 10 Catalysis

Georg Thieme Verlag, Stuttgart 2002. Stran 237, cena neuvedena, ISBN 3-13-115161-7.

Recenzovaný desátý díl známé série je zaměřen na využití komplexů přechodných kovů v organické katalýze. Navazuje tak svou problematikou na předchozí 3 svazky (vols. 7–9) které byly věnovány syntéze řady koordinačních sloučenin a nových ligandů, z nichž některé měly vztah k homogenní katalýze. Podnětem k rozšíření uvedené série byla podle redaktora (W. A. Herrmanna) nejen velmi příznivá odezva na předchozí svazky, ale i snaha v ní zachytit nedávný vývoj v oblasti koordinační katalýzy.

10. díl obsahuje 20 kapitol. Kromě úvodní kapitoly, pojednávající o amidových ligandech v koordinační chemii a kapitoly 20 věnované přípravě mono- a bimetalických koloidních katalyzátorů a jejich využití v oblasti kvalifikované chemie a palivových článků, jsou v dalších kapitolách shrnuty typické postupy přípravy řady katalyzátorů a využití ve vybraných, aplikačně perspektivních, resp. již průmyslově zavedených procesech. Jako příklad lze uvést hydroformylaci a hydroxykarbonylaci alkenů (kap. 2), hydroformylaci dienů a hydrosi-

lylaci aromatických nitrilů (kap. 3), enantioselektivní hydrogenaci (kap. 5 a 6), oligomeraci ethylenu (kap. 16), polymeraci alkenů (kap. 14, 15 a 17) či kopolymeraci alkenů s oxidem uhelnatým a telomeraci butadienu s amoniakem (kap. 18 a 19). Z hlediska organické syntézy jsou cenné kapitoly věnované enantioselektivním syntézám (kap. 4), katalýze reakcí arylhalogenidů (kap. 8), Knoevenagelově kondenzaci (kap. 9) a Suzukiho reakci (kap. 7). V jedné z kapitol je pak souhrnně zpracována příprava oxorheniových komplexů a jejich využití při oxidaci alkenů a aromatických sloučenin a oxomolybdenových komplexů jako katalyzátorů epoxidace alkenů. Jak zdůraznil editor svazku, detailní pozornost této problematice byla věnována proto, že dosud nebyla v literatuře přehledně zpracována.

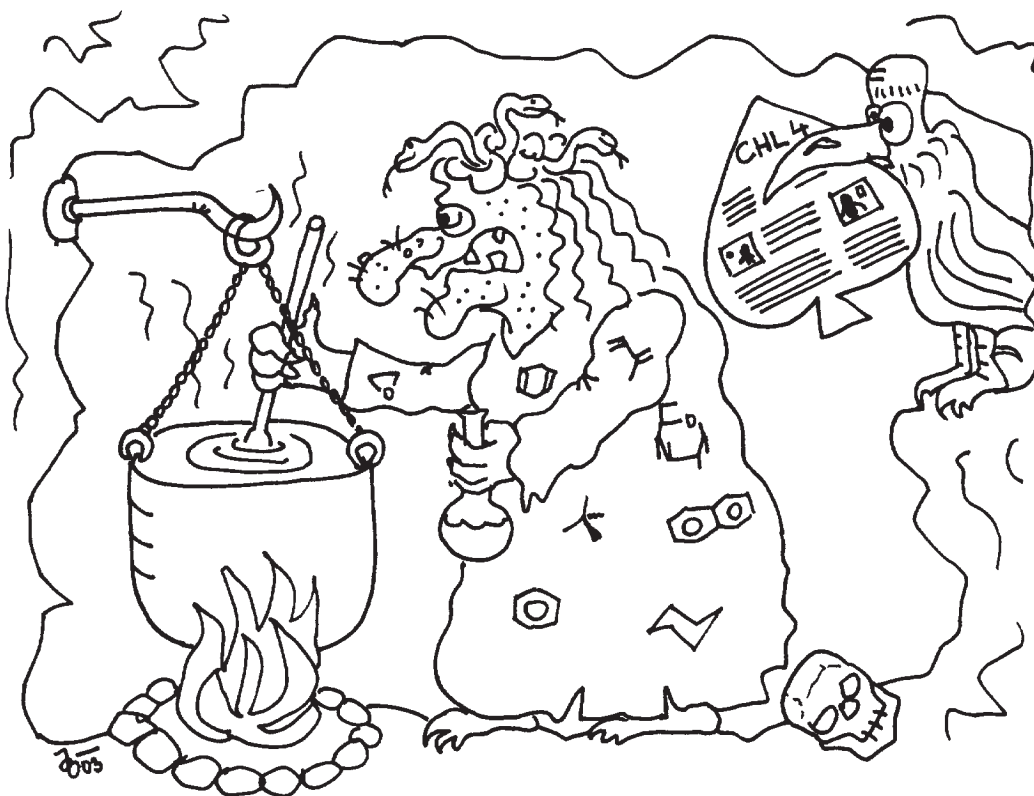
Přestože po formální stránce autoři zřejmě nemuseli strikt-

ně dodržovat již tradiční členění kapitol, výjimek lze nalézt jen několik. Každá z kapitol je doplněna velmi podrobným popisem syntézy uvedených sloučenin, důkladnou charakterizací jejich struktury a popisem jejich vlastností. Citace literatury zahrnující i práce publikované v r. 2001 potvrzují snahu autorů kapitol o maximální aktualizaci. Díl je opatřen přehledným věcným rejstříkem.

Je téměř zbytečné na tomto místě zdůrazňovat pro vydavatele již typickou vzornou grafickou úpravu jeho publikací.

Na závěr mohu vyslovit přesvědčení, že recenzovaný díl si nalezne cestu nejen do odborných knihoven vlastnicích tuto sérii, ale i k odborníkům a výzkumným týmům zabývajícím se organickou syntézou, koordinační chemií či katalýzou.

J. Hetflejš

JARMARK CHEMIE, FYZIKY A MATEMATIKY

**Již třetí ročník se uskuteční v pavilónu „A“ výstaviště Flora v Olomouci
ve dnech 23.– 24.5.2003**

*Akce pořádaná pro děti a jejich rodiče k popularizaci mezi lidmi tolik nepopulárních
oborů. Z připravovaného programu vybíráme:*

- ✓ měření tvrdosti přinesené vody
- ✓ určení obsahu methanolu v tatínkově slivovici
- ✓ kontrola UV filtru v maminčiných slunečních brýlích
- ✓ chemie a fyzika v kuchyni
- ✓ matematické kvízy, hlavolamy a soutěže pro děti

Kontakt: Juraj Ševčík, Katedra ACH, Univerzita Palackého, Tř. Svobody 8, 771 46 Olomouc
e-mail: sevcik@risc.upol.cz, web: <http://www.upol.cz/ach/jarmark>

Všichni, kteří by chtěli přispět nebo zúčastnit se pořádání, jsou srdečně vítáni.

*Odborná skupina analytické toxikologie České společnosti chemické
a Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně
s Českou společností pro experimentální a klinickou
farmakologii a toxikologii, toxikologická sekce*

pořádají ve dnech **3.–5. září 2003** (5. září bude případně kurz)

8. mezioborovou česko-slovenskou toxikologickou konferenci

- Témata:* toxikologická analýza a metodické přístupy v toxikologii, průmyslová toxikologie, klinická toxikologie, aditiva v potravinách a nápojích – účinky a analýza, oxidativní stres, radikály a antioxidanty, toxicita léčiv, varia
- Jednací jazyky:* čeština, slovenština, angličtina (bez simultánního překladu). Příspěvky budou publikovány v Central European Journal of Public Health v plném znění (náklady pro účastníky zahrnuje vložné)
- Vložené:* úhrada do 30. května 2003 na účet OS analytická toxikologie ČSCH č.ú. 050016-1922952379/0800, Česká spořitelna, a.s. pobočka Praha 1, Václavské nám. 16
pro členy pořádajících organizací	400 Kč	ostatní	450 Kč
studenti a důchodci z pořádajících organizací	300 Kč	po termínu (všichni)	500 Kč
- Informace:* Miloň Tichý, SZÚ, Šrobárova 48, 100 42 Praha 10, fax: 267 312 236, e-mail: mtichy@szu.cz a sekretariát ČSCH fax: 222 220 184, e-mail: mblahova@csvts.cz